

*Darius Jakulevičius, Kazimieras Gediminas Bučiūnas**
Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija

Rusijos karinės politikos apžvalga: praeities mitai, šiandienos grėsmės, ateities vizijos

Straipsnyje apžvelgiama Rusijos karinė politika 2003–2004 metais. Siekiama aptarti Rusijos karinės politikos raidą, pobūdį bei pastarojo meto Rusijos Federacijos (RF) karinės politikos ypatumus, pateikiama nemažai jos nenuoseklumo bei dviveidiškumo pavyzdžių.

Dėl temos platumo apžvelgiami ne visi, o tik patys svarbiausi bei Baltijos regionui didžiausią įtaką darantys ar galintys daryti Rusijos karinės politikos aspektai: Rusijos karinės doktrinos pokyčiai, RF karinės reformos pobūdis, strateginių branduolinių pajėgų bei taktinių branduolinių ginklų vaidmuo Rusijos karinėje strategijoje, karinio pramonės komplekso plėtra, karinio bendradarbiavimo su kitomis valstybėmis, regioninėmis struktūromis ir politiniais-kariniais blokais ypatumai.

Daugiausiai dėmesio skiriama Rusijos karinei politikai NVS erdvėje, Rusijos vaidmeniui Kolektyvinio saugumo sutarties organizacijoje bei kariniam Rusijos ir Baltarusijos bendradarbiavimui, analizuojant šį reiškinį kaip vieną iš RF karinės politikos įgyvendinimo priemonių. Trumpai aptariama ir pastarųjų metų Rusijos karinė strategija Baltijos jūros regione.

Įvadas

Iširus SSRS ir kariniam Varšuvos blokui, Rusijos – SSRS teisių ir įsipareigojimų perėmėjos – karinė galia pastebimai susilpnėjo. Karių skaičius sumažėjo trigubai, pagrindinių įprastinės ginkluotės rūšių – nuo 3 (aviacijos) iki 10 (tankų) kartų. Tik branduolinių ginklų potencialas išliko beveik toks pat kaip ir buvusios SSRS laikais. Paskutiniajame praėjusio tūkstantmečio dešimtmetyje Rusija prarado didžiosios valstybės statusą tiek ekonomine, tiek politine, tiek karine prasme. Rusijos ginkluotosios pajėgos, per pastarąjį dešimtmetį patyrusios daugybę transformacijų, į XXI amžių įžengė su milžinišku neišspręstų problemų nešuliu¹.

Sprendžiant globalinio lygio problemas XXI amžiaus pradžioje pasaulyje dominavo JAV, ėmė sparčiai formotis vienpolio pasaulio sankloda. Esamas ekonomi-

* *Darius Jakulevičius ir Kazimieras Gediminas Bučiūnas* – Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerijos darbuotojai. Adresas: Totorių g. 25/3, 01121 Vilnius.

¹ Rumer E. B., Wallander C. A., „Russia: Power in Weakness?“, *The Washington Quarterly*, Winter 2003–2004.

nis potencialas, politinė įtaka ir karinė galia nesuteikė Rusijai galimybių tapti efektyvia atsvara JAV dominavimui pasaulyje. Sudėtinga ginkluotųjų pajėgų (GP) ir karinio pramonės komplekso (KPK) padėtis vertė Rusijos politinį ir karinį elitą riboti savo didžiavalstybines ambicijas.

Tačiau 2000 metais pradėjęs eiti RF prezidento pareigas Vladimiras Putinas paskelbė šūkį – Rusija privalo susigrąžinti didžiosios valstybės statusą ir pradėti vaidinti svarbų vaidmenį pasaulio politiką bei ekonomiką lemiančiuose procesuose. Tai buvo viena pagrindinių priežasčių, padėjusių jam nesunkiai laimėti prezidento rinkimus. Vos tik tapęs prezidentu, šį savo rinkimų šūkį jis ėmė nuosekliai įgyvendinti. Nuo 2000-ųjų Rusija ėmė keisti savo užsienio ir karinę politiką, ieškoti JAV dominavimui nepritariančių sąjungininkų. Pastaraisiais metais dedamos visos pastangos siekiant patekti tarp autoritetingų tarptautinių politinių, politinių-karinių ir ekonominių struktūrų, didinti tarptautinių organizacijų įtaką bei reformuoti jas Rusijai naudinga linkme².

Apskritai 2003–2004 m. Rusijos karinėje politikoje įvyko ypač daug radikalių pokyčių, ateityje galinčių turėti didelę įtaką Baltijos regionui, taip pat itin reikšmingų ir globaliu mastu.

RF nacionalinių interesų ir karinių grėsmių samprata pastaruoju metu tapo tokia plati, kad jei būtų pareikšta politinė valia, praktiškai bet kada gali būti rastas formalus pretekstas panaudoti RF ginkluotąsias pajėgas kurios nors valstybės teritorijoje. Toks nacionalinių interesų ir grėsmių sampratos oficialus įtvirtinimas pagrindiniuose RF nacionalinį saugumą reglamentuojančiuose dokumentuose keltų nemažą grėsmę Rusijos kaimynams, tarp jų ir Baltijos valstybėms.

Pastebimai kintančios RF karinės politikos koncepcinės nuostatos rodo, kad prezidento Putino administracija įvertino pasaulyje įvykusius geopolitinius pokyčius, pastarojo meto karinius konfliktus ir ėmėsi aktyviai veikti, turėdama aiškų ilgalaikį tikslą – atkurti dar iki Sovietų Sąjungos subyrėjimo buvusią Rusijos galybę, stiprinti jos geopolitinę įtaką.

Rusijos karinei politikai ypač didelę įtaką daro ir pastaruosius kelerius metus pastebimas spartus Rusijos politinės valdžios vertikalės militarizavimas, užsitęsęs bei aklavietėje atsidūręs karas Čečėnijoje, sparčiai stiprėjanti prezidento Putino ir jam lojalių kariškių, specialiųjų tarnybų atstovų įtaka Rusijos ekonomikai bei kiti veiksniai.

Pastaruoju metu nuolat aktyvėjantis karinių ir civilinių institucijų bendradarbiavimas, interesų susiliejimas bei ūkinės šalies infrastruktūros panaudojimas kariams tikslams rodo aiškias Rusijos intencijas visomis įmanomomis priemonėmis sparčiai stiprinti savo karinę galią, militarizuoti valstybę.

Putinas ėmėsi iš esmės spręsti per ilgus metus susikaupusias Rusijos GP problemas – pagaliau realiai pradėtos optimizuoti bei bandomos pritaikyti naujiems strateginiams uždaviniams spręsti RF ginkluotosios pajėgos. Nuo 2003 m. Rusijoje vykstančių karinių mokymų metu taip pat pradėjo ryškėti naujos tendencijos: ypač daug dėmesio skiriama mobilizacijai, nuolat didėja mokymų mastas (vis dažniau kariniai mokymai sinchroniškai vyksta keliose apygardose).

² Miller S. E. „Moscow's Military Power: Russia's Search for Security in an Age of Transition“, *The Russian Military: Power and Policy*, Cambridge: The MIT Press, 2004.

Išnaudodama turimo branduolinio potencialo teikiamą politinį svorį bei kylančios ekonomikos galimybes, Rusija XXI a. pradžioje įsitvirtino didžiųjų pasaulio valstybių grupėje G-8, aktyviai dalyvauja Rusijos ir NATO tarybos veikloje, stengiasi patekti į Pasaulinės prekybos organizacijos, Islamo konferencijos ir kitų įtakingų tarptautinių organizacijų narių gretas.

Rusijos vadovybė Vakarams nuolat pabrėžia, kad dabartinė Rusijos užsienio ir karinė politika yra skaidri, pragmatiška ir lengvai prognozuojama, tačiau iš tiesų ji vis dar kupina praeities mitų, o Rusijos ginkluotųjų pajėgų ateities vizijos – ganėtinai miglotos, ir tai turėtų kelti nemažai nerimo tiek Rusijos kaimynams, tiek didžiosioms pasaulio valstybėms.

1. Naujosios karinės doktrinos beiškant: tarp ambicijų ir galimybių

Planuodama ir vykdydama savo karinę politiką Rusija turėtų vadovautis galiojančiais koncepcinio lygio dokumentais, kurių dauguma, įskaitant RF karinę doktriną, priimti 2000 metais. Tačiau dar 2001 m. lapkričio mėn. prezidentas Putinas pareiškė, kad dėl padidėjusio tarptautinio terorizmo grėsmės „anksčiau priimti pagrindines RF gynybos politikos kryptis apibrėžiantys programiniai dokumentai turi būti iš esmės koreguojami“³. 2003 m. gegužės mėn. prezidentas Putinas pranešime Federaliniam Susirinkimui suformulavo nuostatą, kad „Rusija privalo tapti šalimi su šiuolaikinėmis, gerai aprūpintomis ir mobiliomis ginkluotosiomis pajėgomis, pasirengusiomis apginti Rusiją, <...> jos nacionalinius interesus ir piliečius“⁴. 2003 m. pradėtas koncepcinių karinės politikos nuostatų koregavimas rodo rimtą Putino bei artimiausios jo aplinkos požiūrį į susikaupusias RF GP problemas. Jas spręsti pradėta iš esmės, tai yra imta kurti ir tobulinti direktyvinę – teisinę bazę.

Pagrindinis direktyvinio lygio dokumentas, nustatantis dabartines Rusijos karinės politikos ir veiklos kryptis, buvo paskelbtas 2003 m. spalio 2 d. Rusijos GP vadovų pasitarime. Nors pagal struktūrą ir aprobavimo lygį paskelbtasis dokumentas „Aktualūs Rusijos Federacijos ginkluotųjų pajėgų vystymo uždaviniai“ formaliai neatitinka karinės doktrinos reikalavimų, jam prigijo pasitarimo dalyvių ir žiniasklaidos suteiktas pavadinimas „Atviroji Rusijos karinė doktrina“⁵. Kai kuriomis savo nuostatomis šis dokumentas šokiravo užsienio politikus ir apžvalgininkus.

Paskelbdama šią „atvirąją karinę doktriną“ Rusija oficialiai atsisakė tradicinės prevencinio sulaikymo koncepcijos ir JAV pavyzdžiu pasirinko gerokai agresyvesnę karinės doktrinos variantą, kuriame numatyta galimybė rengti prevencinius smūgius bet kurioje pasaulio vietoje, jei tai yra būtina RF nacionaliniams interesams apginti.

Dokumente „Aktualūs Rusijos Federacijos ginkluotųjų pajėgų vystymo uždaviniai“ išdėstytas Rusijos karinės vadovybės požiūris į esamą GP padėtį ir pateiktos RF GP plėtros gairės. Čia teigiama, kad Rusijos karinė politika yra nuosekliai deri-

³ ИНТЕРФАКС-АВН, Путин заявляет, что начался переход от разговоров о реформе армии к конкретной работе в этой сфере, 2001 m. lapkričio 12 d.

⁴ „Послание Федеральному Собранию Российской Федерации“, *Российская газета*, 2003 m. gegužės 17 d.

⁵ Министерство обороны Российской Федерации, *Актуальные задачи развития вооруженных сил Российской Федерации*, Агентство „Военинформ“ МО РФ, 2003.

nama prie naujų globalių realijų, todėl, pasikeitus realijoms, būtina koreguoti požiūrį į karinę valstybės politiką ir į GP, kaip jos vykdymo instrumentą.

Kalbant apie karinės politikos pokyčius, šiame dokumente vadovaujamosi prielaida, jog Rusijos santykiai su JAV ir NATO šalimis perėjo į aukštesnį lygmenį, todėl iš labiausiai tikėtinų konfliktų sąrašo išbraukta globalinio branduolinio karo galimybė. Tačiau dokumente yra nemažai prieštaravimų – kitoje dokumento vietoje teigiama, kad „*tebeegzistuojantys šaltojo karo stereotipai gerokai apsunkena tarptautinę padėtį*“, daug įtakos pasaulio politikos raidai turi padidėjęs ekonominių veiksnių poveikis, vidinio ir išorinio terorizmo susiliejimas bei tarpvalstybinių struktūrų įtakos didėjimas, tad Rusija aktyviai seka NATO transformacijos procesą ir tuo atveju, jeigu NATO ir toliau liks karinio tipo aljansas, besivadovaujantis puolamojo pobūdžio doktrina, turės iš esmės peržiūrėti savo karinio planavimo ir GP plėtros principus, taip pat keisti branduolinę strategiją. Pastaruosius teiginius reiktų vertinti kaip perspėjimą ar net grasinimą NATO valstybėms (pirmiausia JAV).

„Atvirojoje doktrinoje“ nurodytos karinio pobūdžio grėsmės Rusijos saugumui artimos oficialiojoje RF karinėje doktrinoje nurodytoms grėsmėms, tačiau „atvirojoje doktrinoje“ minimos ir naujos grėsmės. Tai – veiksmai, trukdantys Rusijai naudotis strategiškai svarbiomis komunikacijomis, Rusijos piliečių teisių ir interesų pažeidinėjimas užsienio valstybėse, su Rusija besiribojančių šalių valstybinės valdžios institutų nestabilumas ir silpnumas. Nepaisant oficialiai laikomų gerais Rusijos ir NATO institucijų santykių, kaip grėsmė vis dar nurodoma karinių blokų ir sąjungų plėtra bei karinių grupuočių, pažeidžiančių nusistovėjusią jėgų pusiausvyrą, dislokavimas netoli Rusijos sienų.

Svarbus vaidmuo sprendžiant karinius konfliktus „atvirojoje karinėje doktrinoje“ skiriamas aviacijai, tolimojo veikimo ir tikslaus taikymo ginkluotei, ryšio ir žvalgybos sistemų veiklai. Pagrindiniu taktiniu vienetu sprendžiant vietinius konfliktus laikomas batalionas, o svarbiausiu šiuolaikinių ginkluotų konfliktų veiksmu – kova oro ir kosminėje erdvėje bei vandenyje (sausumos pajėgos turėtų tik įtvirtinti tokios kovos rezultatus). Ekonominių ir politinių interesų užtikrinimas doktrinoje nurodomas kaip pagrindinė priežastis, dėl kurios gali kilti šiandienos konfliktai.

Dokumente pateikiami ir nauji Rusijos nacionalinio saugumo užtikrinimo prioritetai bei RF GP uždaviniai. Detalizuojant uždavinius akcentuojami Rusijos nacionaliniai interesai – politiniai, kariniai, saugumo, ekonominiai. Siekiant užtikrinti Rusijos ekonominės veiklos saugumą, prezidento sprendimu GP gali būti naudojamos gyvybiškai svarbiems ekonominiams ir politiniams RF interesams įgyvendinti. Vykdam šiuos uždavinius gali būti panaudota ir tokia atgrasinimo priemonė kaip branduolinio potencialo kovinė parengtis bei strateginis dislokavimas.

Rusijos GP plėtros prioritetai dokumente suformuluoti vadovaujantis geopolitiniais šalies interesais. Nurodomi septyni prioritetai, tarp kurių svarbiausi – strateginių sulaikymo pajėgų potencialo išsaugojimas, nuolatinės parengties dalinių skaičiaus didinimas ir karinių grupuočių formavimas jų pagrindu. Ypatinę dėmesį siūloma skirti turimos ginkluotės remontui, jos kovinio lygio palaikymui, galiojimo laiko pratęsimui. Modernizuojant ginkluotę siūloma efektyviau išnaudoti sukauptą patirtį.

Siekis išsaugoti strateginių sulaikymo pajėgų potencialą doktrinoje grindžiamas būtinybe pašalinti bet kokio pobūdžio karinio spaudimo Rusijai ir agresijos prieš ją ar jos sąjungininkus galimybę. Dokumente pabrėžiama, kad Rusijos GP turi būti pasirengusios pademonstruoti savo karinę jėgą ir gebėjimą ją panaudoti. Tam tikslui tinka „dozuotas atskirų strateginio sulaikymo pajėgų komponentų panaudojimas, jų

dislokacijos keitimas ar karinių mokymų rengimas“. Kad būtų išsaugotas potencialas, doktrinoje numatyta plėtoti visus strateginių pajėgų komponentus: antžeminį, aviacijos (modernizuoti strateginius bombonešius Tu-160) bei jūrų.

Stiprinti nuolatinės parengties dalinius Rusijos kariniuose planuose nėra naujas dalykas, tačiau nauja yra tai, kad kaip vienas iš uždavinių doktrinoje minimas karinės jėgos demonstravimas siekiant apginti nacionalinius interesus. Dokumente nurodoma, kad šie daliniai turi būti kuriami ir plečiami visų rūšių ginkluotosiose pajėgose ir visų tipų kariuomenėse, iš jų gali būti sudaromi įvairių tipų junginiai ar grupės.

Čia pat teigiama, kad kovinis kariuomenės rengimas turi būti maksimaliai priartintas prie realių sąlygų. Vienas iš nurodomų kovinio rengimo tikslų – pasirengti demonstruoti karinį spaudimą. Numatyta, kad pagrindinis taktinis vienetas sprendžiant vietinio ar pasienio konflikto lygio užduotis turi būti batalionas, kartais ir ne visos sudėties.

Be pirmiau minėtų dalykų, „atvirojoje doktrinoje“ aptariamos ir kadrų rengimo, kariuomenės komplektavimo, sudarant sutartis, padėtis ir perspektyvos, daug dėmesio skiriama socialinėms ir patriotinėms, tolesnio GP tobulinimo problemoms.

Dokumente taip pat teigiama, kad Rusijos GP pagrindinių rūšių ginkluote, karo technika ir kitomis materialinėmis priemonėmis yra aprūpintos, tačiau šį teiginį reikėtų laikyti visiškai nepagrįstu, kadangi situacija, susidariusi dėl RF GP aprūpinimo ginkluote ir karo technika, iš tiesų yra ypač sudėtinga.

Po 2004 m. rugpjūčio–rugsėjo mėnesiais Rusijoje įvykusių teroro aktų šalies vadovybė padarė keletą pareiškimų, kuriuos taip pat galima būtų laikyti direktyvinio lygio nuostatomis.

2004 m. rugsėjo 1 d., dar prieš įkaitų pagrobimą Šiaurės Osetijoje, Sergejus Ivanovas pareiškė, kad „Rusijoje vyksta karas, kuriame priešas – nematomas, o fronto linijos – nėra“. Rusijoje vykstančio karo su terorizmu mintį prezidentas Putinus pakartojo 2004 m. rugsėjo 4 d. kreipimesi į tautą ir 2004 m. rugsėjo 13 d. išplėstiniame vyriausybės posėdyje, kuriame pateikė siūlymus dėl valdžios struktūros reformos siekiant sustiprinti kovą su terorizmu.

2004 m. rugsėjo 8 d. Rusijos GP Generalinio štabo viršininkas gen. plk. Jurijus Balujevskis pareiškė, kad Rusija gali smogti prevencinius smūgius teroristų bazėms. „Mes imsime visokeriopų veiksmų, kad likviduotume teroristų bazes bet kuriame pasaulio regione. Tačiau tai nereiškia, kad mes smogsime branduolinius smūgius“, – sakė štabo viršininkas. Prevencinių smūgių galimybę keletą kartų patvirtino ir RF gynybos ministras Ivanovas. Ypač tai buvo akcentuota NATO ir Rusijos karinių žinybų vadovų susitikime Rumunijoje 2004 m. spalio 14 d. skaitytame Ivanovo pranešime.

Dar 2002 m. spalio 29 d. Rusijos gynybos ministras Ivanovas paskelbė, jog prezidento pavedimu bus parengta nauja RF nacionalinio saugumo koncepcija, nes „XXI amžiuje Rusija susiduria su naujomis grėsmėmis, kurios reikalauja detalios analizės“⁶. 2004 m. spalio 28 d. RF Saugumo Tarybos sekretoriaus pavaduotojas Valentinas Sobolevas sukonkretino šį savo viršininko pareiškimą: „Rusijos nacionalinio saugumo koncepciją reikia iš esmės peržiūrėti ir sukurti pasipriešinimo terorizmui strategiją“⁷.

⁶ Агентство Бизнес Новостей, Владимир Путин дал поручение подготовить новую редакцию Концепции национальной безопасности страны, 2002 m. spalio 29 d., <http://www.kadis.ru/daily/day-just.phtml?id=3623>

⁷ RIA Novosti, Концепция национальной безопасности РФ требует коренной переработки в связи с угрозой терроризма - замсекретаря СБ РФ, 2004 m. spalio 28 d., <http://www.aneews.ru/archive/2514062.html>

Tikėtina, kad 2005 m. turėtų būti gerokai atnaujinti visi pagrindiniai RF nacionalinį saugumą ir karinę politiką reglamentuojantys dokumentai. Juose bus oficialiai įtvirtinta nauja karinių grėsmių ir RF GP užduočių samprata, kuri 2003 m. pabaigoje pradėta formuluoti „atvirojoje Rusijos karinėje doktrinoje“.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad vienas pagrindinių 2004 metais RF ginkluotosios pajėgos vykusių stambiausių karinių mokymų⁸ tikslų – praktiškai patikrinti pagrindinių naujosios (kol kas neoficialios) RF karinės doktrinos nuostatų ir naujojo RF GP panaudojimo plano⁹ veiksmingumą¹⁰. Taigi, išanalizavus stambiausius 2004 m. Rusijoje vykusius karinius mokymus, galima teigti, kad viena didžiausių ir realiausių grėsmių Rusijos saugumui, kaip ir Sovietų Sąjungos laikais, laikoma grėsmė iš Vakarų.

Be to, Rusijos karinė vadovybė mokymų metu planuoja ne tik gynybinio, bet ir puolamojo pobūdžio veiksmus, ypač daug dėmesio skiria strateginiams pajėgų mobilumui, mobilizacinio rezervo rengimui, o pagrindiniu savo koziriu laiko taktinį branduolinį ginklą bei strategines pajėgas.

2. Rusijos politinės valdžios vertikalės militarizavimas: įtaka Rusijos karinei politikai

Pastaruosius kelerius metus pastebimas spartus Rusijos politinės valdžios vertikalės militarizavimas Rusijos karinei politikai taip pat daro didelę įtaką. Šiuo metu kas ketvirtas Rusijos politinio elito narys – kariškis¹¹.

Iš jėgos struktūrų atėjo ne tik RF prezidentas Putinas, bet ir artimiausi bei įtakingiausi jo padėjėjai Ivanovas, Igoris Sečinas, Vladislavas Surkovas.

Ypač daug svarbių postų kariškiams atiteko ekonomiką ir ūkinę veiklą kurujančiose ministerijose, RF ambasadose užsienyje¹². Pažymėtina, jog itin svarbius postus Rusijoje užima žmonės iš Užsienio žvalgybos tarnybos¹³.

Ypatinga Putino prezidentavimo laikotarpiu sukurta federalinės valdžios struktūra – įgaliotųjų prezidento atstovų federalinėse apygardose institucija. Kiekvienas iš septynių apygardų įgaliotųjų atstovų turi 6–10 pavaduotojų, be to, vadovauja apie 150 federalinių inspektorių ir jų pavaduotojų. Kuriant šią instituciją labiausiai išryškėjo Putino kadru politikos prioritetai¹⁴.

⁸ 2004 m. vasario mėn. – „Bezopasnost-2004“, balandžio mėn. – didelio masto tolimosios ir strateginės aviacijos mokymai, birželio mėn. – „Mobilnost-2004“, rugpjūčio mėn. – „Sojuznaja bezopasnost-2004“ ir kt.

⁹ RF prezidentui naująjį RF GP panaudojimo planą ketinama pateikti tvirtinti 2004 metų pabaigoje. Naujasis planas įsigaliojotų nuo 2005 m. Esminė šio dokumento idėja – RF GP turi būti pajėgios kilus grėsmei bet kuria strategine kryptimi operatyviai perdislokuoti įvairių rūšių kariuomenės padalinius ir reikiamą techniką.

¹⁰ Поросков Н., „Время „С“ в стране „Р“, *Время новостей*, 2004 m. birželio 29 d.

¹¹ Čia ir toliau kariškiais vadinami visi buvę ir esami RF ginkluotųjų pajėgų, Federalinės saugumo tarnybos (FSB), vidaus reikalų sistemos ir kitų sukarintų struktūrų pareigūnai.

¹² Buvęs RF ambasadorius Lietuvoje J. Zubakovas anksčiau ėjo aukštą pareigą RF užsienio žvalgybos tarnyboje (SVR), o dabar yra RF Saugumo Tarybos sekretoriaus I. Ivanovo pavaduotojas.

¹³ Крыштановская О., „Элита в погонах“, *Время-МН*, 2002 m. rugsėjo 18 d.

¹⁴ Penki įgaliotieji prezidento atstovai federalinėse apygardose yra generolai, 70 proc. pavaduotojų taip pat yra iš aukščiausiųjų karininkų, tarp inspektorių maždaug 34,5 proc. yra buvę kariškiai.

Dažniausiai į tokius paskyrimus visuomenės dėmesys neatkreipiamas, tačiau realiai šie žmonės gali daryti didelę įtaką civilinių institucijų veiklai. Dalis aukštų valdžios pareigūnų Rusijoje yra veikiančiojo rezervo karininkai, t.y. jie tarnauja kartu ir tam tikroje sukarintoje struktūroje, ten gauna atlyginimą, o į civilinę struktūrą yra laikinai komandiruoti konkrečioms užduotims atlikti. Viena būdingiausių kariškių klanų, įsigalinčio visose svarbiausiose valstybės valdymo srityse, savybių – besąlygiškas paklusnumas bei įsakymų vykdymas užgniaužiant iniciatyvą ir kitokią nei vadovybės nuomonę¹⁵.

Didelę reikšmę Rusijos militarizavimui taip pat turi užsitęsęs bei aklyvietėje atsidūręs karas Čėčenijoje. Šiaurės Kaukaze vykstančius kovos veiksmus kariškiai pateikia kaip papildomą argumentą, reikalaudami didinti RF ginkluotųjų pajėgų finansavimą ir aprūpinti jas moderniausia ginkluote bei karo technika, kuo skubiau spręsti socialines kariškių problemas.

Prisidengiant išaugusia terorizmo grėsme didinami specialiųjų tarnybų įgaliojimai bei jų įtaka šalies vidaus gyvenimo procesams, Putino įtakoje esančioje RF Valstybės Dūmoje priimami įstatymai, varžantys piliečių laisves bei teises, sparčiai didinamas RF GP ir kitų jėgos struktūrų finansavimas.

Be to, sparčiai stiprinama prezidento Putino ir jam lojalių kariškių bei specialiųjų tarnybų atstovų įtaka ne tik Rusijos politikai, bet ir ekonomikai¹⁶. 2004 m. rugsėjo mėn. pradžioje dar vienas prezidento Putino administracijos vadovo pavaduotojas Surkovas išrinktas valstybinės bendrovės „Transnefteprodukt“¹⁷ direktorių tarybos pirmininku¹⁸.

Šiuo metu Kremlius jau gali tiesiogiai kontroliuoti visas didžiausias šalies natūraliąsias monopolijas, svarbiausius naftotiekus ir dujotiekus, karinio pramonės komplekso įmones ir kitus šalies ekonomikai svarbius objektus¹⁹.

Iš visų šių Putino administracijos kontroliuojamų įmonių gaunama ypač daug papildomų finansinių išteklių, kurie taip pat yra naudojami Rusijos geopolitiniams tikslams įgyvendinti, RF GP ir spec. tarnyboms stiprinti bei Putino ir jam artimų žmonių įtakai šalyje įtvirtinti.

3. Karinė reforma – svarbių pokyčių pradžia?

Karinei reformai pastaraisiais metais Rusijos vadovybė skiria ypač daug dėmesio. Sėkmingas GP reformos vykdymas yra artimai susijęs su karinio personalo atrankos ir rengimo, GP struktūros tobulinimo, finansinio ir socialinio karių aprūpinimo, sėkmingos KPK veiklos bei kitomis problemomis.

Pažymėtina, kad nuo 1999 m. Rusijos išlaidos nacionalinei gynybai augo kaip ant mielių. Vien per pastaruosius 3 metus RF GP finansavimas padvigubėjo. 2005 m.

¹⁵ Staar R., *Siloviki inside*, Hoover Institution of Stanford University, 2003.

¹⁶ Mydans S., „Putin Extends Power in Parliament“, *New York Times*, 30 December 2003, p. A-7.

¹⁷ Šios bendrovės direktorių tarybos pirmininko postas yra ypač svarbus, nes leidžia tiesiogiai reguliuoti naftos eksporto srautus ir išnaudoti šį instrumentą savo geopolitikos tikslams įgyvendinti.

¹⁸ Чайка Ф., „Сурков и нефть“, *Известия*, 2004 m. rugpjūčio 25 d.

¹⁹ RF prezidento administracijos vadovo pavaduotojas Sečinas šiais metais buvo paskirtas bendrovės „Rosneft“ direktorių tarybos pirmininku, o RF prezidento administracijos vadovas Dmitrijus Medvedevas jau senokai vadovauja „Gazprom“ direktorių tarybai. Be to, V. Putino padėjėjas Igoris Šuvalovas yra bendrovės „Rusijos geležinkeliai“ direktorių tarybos narys, buvęs RF prezidento administracijos vadovas Aleksandras Vološinas vadovauja bendrovės „Vieningoji Rusijos energetinė sistema“ direktorių tarybai, etc.

RF nacionalinei gynybai numatyta skirti 529,1 mlrd. Rusijos rublių (apie 53 mlrd. litų), o tai yra net 110 mlrd. rublių daugiau nei buvo skirta 2004 m. Be to, pastaraisiais metais gerokai padidėjo ne tik RF ginkluotųjų pajėgų, bet ir kitų jėgos struktūrų finansavimas. Nuo 2000 iki 2004 m. Rusijos federalinės saugumo tarnybos (FSB) finansavimas padidėjo tris kartus, Vidaus reikalų ministerijos – pustrėčio karto, Pasienio tarnybos – du kartus²⁰. Dėl ypač aukštų pasaulinių naftos kainų panaši tendencija turėtų išlikti ir ateityje. Didėjantis finansavimas lemia smarkiai išaugusį RF karių aktyvumą, kasmet didėjantį karinių mokymų skaičių ir mastą.

Ypatingas dėmesys RF GP pastaruoju metu skiriamas nuolatinės kovinės parengties pajėgų plėtrai ir kovinio pasirengimo lygio kėlimui. Naujosios RF karinės doktrinos metmenyse numatyta visomis pagrindinėmis strateginėmis kryptimis nuolatinės parengties dalinių pagrindu formuoti karines grupuotes, kurios be papildomos mobilizacijos galėtų nedelsiant vykdyti kovos užduotis. Atsižvelgiant į pastaraisiais metais Rusijoje vykusius karinių mokymų specifiką bei uždavinius galima daryti prielaidą, kad prioritetinėmis Rusija laiko Vakarų ir Tolimųjų Rytų strategines kryptis. Būtent šiomis kryptimis numatoma reali ginkluotųjų pajėgų panaudojimo didelio masto kariniuose konfliktuose galimybė. Potencialiais grėsmių šaltiniais neoficialiai laikoma Kinija ir NATO.

Daug dėmesio skiriama ir Centrinės Azijos (Pietų) kryptimi, tačiau, atsižvelgiant į tai, kad čia galimi ne didelio masto, o lokaliniai (regioniniai) konfliktai, naudojama kita taktika – ypatingas dėmesys skiriamas glaudžiam kariniam bendradarbiavimui su kaimyninėmis valstybėmis, šių valstybių karinio potencialo stiprinimui, Rusijos interesams tarnaujančios regioninio saugumo sistemos kūrimui.

Nuo 2003 m. pagaliau realiai pradėta RF ginkluotąsias pajėgas optimizuoti bei jas pritaikyti naujiems strateginiams uždaviniams spręsti. Nauja yra tai, kad į šį procesą vis labiau įtraukiamos visos pagrindinės šalies jėgos struktūros, o nuo 2004 m. – ir civiliniai subjektai (ypač akivaizdžiai tai pasireiškė 2004 m. birželio mėn. vykusiuose kariniuose mokymuose „Mobilnost-2004“, kai kariniams daliniams permesti naudoti civilinės aviacijos orlaiviai²¹). Be to, nuo 2003 m. Rusijoje vykusius karinių mokymų metu pastebėtos naujos tendencijos: ypač daug dėmesio skiriama mobilizacijai, nuolat didėjo mokymų mastas (vis dažniau kariniai mokymai sinchroniškai vyksta keliose apygardose).

Didėjantis karinių ir civilinių institucijų bendradarbiavimas, interesų susiliejimas bei ūkinės šalies infrastruktūros panaudojimas kariniams tikslams rodo aiškias Rusijos intencijas visomis įmanomomis priemonėmis sparčiai stiprinti savo karinę galią ir militarizuoti valstybę²².

Atsižvelgdama į naująją karinių grėsmių sampratą Rusija siekia kiek įmanoma greičiau pertvarkyti visą administracinę ir karinę šalies aparatą ir savo ginkluotąsias pajėgas. Vienas esminių reikalavimų – RF ginkluotųjų pajėgų strateginis mobilumas ir lankstumas, užtikrinantis operatyvaus karinių dalinių perdislokavimo ir kovi-

²⁰ Лантратов К., „Мирный бюджет военного времени“, *Коммерсант*, 2004 m. lapkričio 24 d.

²¹ Цыганок А., Плугатарев И., „Тактическая путаница в оперативно-стратегических умах“, *Независимое военное обозрение*, 2004 m. liepos 8 d.

²² Vienas paskutiniųjų ūkinės šalies infrastruktūros panaudojimo karinėms reikmėms pavyzdžių – ant Baltijos jūroje esančio ir Rusijos bendrovei „Lukoil“ priklausančio naftos gręžinio D-6 platformos RF Baltijos laivyno įrengtas karinis radiolokatorius.

nio panaudojimo galimybes, bei modernių didelio tikslumo ginklų įtraukimas į ginkluotę. Jei pasaulinės naftos kainos bent 10 metų išliktų aukštos (o tai yra tikėtina), Rusijai šį tikslą greičiausiai pavyktų įgyvendinti²³.

Ilgą laiką RF GP reforma Rusijoje daugiausia apsiribodavo GP personalo, komplektuojamo sudarant sutartis, skaičiaus mažinimu, karių atlyginimų didinimu bei socialinio aprūpinimo gerinimo problemų sprendimu²⁴. Tačiau visa tai – tik dalinis didelės problemos sprendimas, labiausiai paliečiantis didžiausią GP dalį – sausumos kariuomenę. Tikrosios GP problemos – GP ir kariuomenės rūšių, jų struktūros ir tarpusavio sąveikos tobulinimas, esminis perginklavimas ir funkcijų perskirstymas – iš esmės nebuvo sprendžiamos. Reforma plačiąja prasme (visos valstybės karinės infrastruktūros, įskaitant KPK, karinį mokslą ir mokymą bei kitas sritis) faktiškai net nebuvo pradėta²⁵.

Panašu, kad 2004 metais antrą kartą perrinktas Rusijos prezidentu Putinas pagaliau ryžosi pradėti iš esmės spręsti per ilgus metus susikaupusias Rusijos GP problemas. 2004 m. balandžio 21 d. jis pareiškė, kad artimiausiu metu turėtų būti priimti sprendimai dėl Rusijos jėgos struktūrų vadovybės pertvarkymo.

2004 m. kovo mėn. pabaigoje RF prezidentas Putinas tvirtai apsisprendė pakeisti RF GP Generalinio štabo viršininką gen. Anatolijų Kvašnina ir pertvarkyti kai kurias RF jėgos struktūras. Didžiausią įtaką šiam sprendimui turėjo nuolatinė Kvašnino konfrontacija su RF gynybos ministru Ivanovu bei iš mirties taško nejudanti RF GP reforma²⁶.

Pakartotinis Ivanovo paskyrimas 2004 m. pavasarį RF gynybos ministru po prezidento rinkimų naujai suformuotoje vyriausybėje rodo, kad Putinas tvirtai remia jo vykdomą politiką.

Faktiškai visą RF GP kontrolę į savo rankas RF gynybos ministras Ivanovas perėmė jau nuo 2003 metų. Būtent Ivanovas dažniausiai būdavo šalia RF prezidento Putino per visus 2003 m. svarbiausius karinius mokymus, 2003 m. spalio mėn. jis pristatė „atvirąją Rusijos karinę doktriną“, darė pagrindinius su RF GP susijusius pareiškimus ir pan. O RF GP Generalinio štabo viršininko Kvašnino nuo 2003 m. pabaigos viešumoje beveik nebuvo matyti – įvairiuose renginiuose RF GP Generaliniam štabui dažniausiai atstovaudavo jo pavaduotojas gen. plk. Balujevskis.

2004 m. balandžio 29 d. RF Valstybės Dūma pritarė prezidento Putino pateiktoms įstatymų pataisoms, kuriomis faktiškai pažemintas RF GP Generalinio štabo statusas ir apribotos jo galimybės daryti įtaką Rusijos karinei politikai. Apie būtinybę peržiūrėti RF GP Generalinio štabo funkcijas RF gynybos ministras Ivanovas pirmą kartą užsiminė 2004 m. sausio mėn., sakdamas kalbą RF karo mokslų akademijos posėdyje.

²³ Bendersky Y., „Russian military technology fights back“, *Asia Times*, July 2004.

²⁴ Lopata R., Laurinavičius Č., „Karinė reforma Rusijoje: politinės trajektorijos“, *Politologija*, 2001/3 (23).

²⁵ Barany Z., *Defence Reform, Russian Style: Obstacles, Options and Opposition*, University of Texas, Austin, 2004.

²⁶ Baev P. K., „The Trajectory of the Russian Military: Downsizing, Degeneration, and Defeat“ in *The Russian Military: Power and Policy*, Cambridge, The MIT Press, 2004.

Po reformos RF GP Generaliniam štabui paliktos karinio planavimo bei kovinio valdymo funkcijos, štabo viršininkas neteko galimybės tiesiogiai bendrauti su RF prezidentu ir tapo tiesiogiai pavaldus RF gynybos ministru. Iš RF GP Generalinio štabo viršininko taip pat atimta teisė rengti ir leisti direktyvinius dokumentus, kurie iki šiol buvo privalomi visoms RF GP²⁷.

Naujuoju RF GP Generalinio štabo viršininku 2004 m. liepos mėn. paskirtas buvęs RF GP Generalinio štabo viršininko pirmasis pavaduotojas gen. plk. Balujevskis, pasižymintis „minkštesniu“ charakteriu ir labiau linkęs besąlygiškai vykdyti Rusijos politinės vadovybės sprendimus.

Šiais pakeitimais norėta išspręsti ilgą laiką ganėtinai problemiškais buvusius RF gynybos ministerijos ir GP Generalinio štabo santykius²⁸. Iš naujojo RF GP Generalinio štabo viršininko tikimasi, kad jis nedelsdamas pradės vykdyti tikrą, o ne „popierinę“ RF GP reformą ir spręsti įsisenėjusias RF GP problemas. Tačiau, žinant tikrąjį šių problemų mastą, yra sunku tikėtis kokių nors greitų bei kardinalių pokyčių.

4. Strateginių pajėgų ir branduolinio taktinio ginklo reikšmė Rusijos Federacijos karinėje politikoje

Rusijos visuomenėje bei politiniuose sluoksniuose vyraujanti tradicinė nuostata, jog strateginės branduolinės pajėgos yra šalies nacionalinio saugumo bei didžiosios valstybės statuso garantas, per pastarąjį dešimtmetį praktiškai nekito. Įvairių Rusijos gyventojų apklausų duomenimis, absoliuti dauguma (70–80 proc.) Rusijos piliečių yra įsitikinę, kad branduolinis ginklas yra lemiamas veiksnys šalies nacionaliniam saugumui užtikrinti²⁹.

Tuo tarpu RF kariniuose ir politiniuose sluoksniuose pastaraisiais metais vyko intensyvi kova dėl strateginių branduolinių pajėgų statuso ir reikšmės šalies gynybai. Ši kova dėl RF strateginių branduolinių pajėgų likimo ir plėtros perspektyvų šiuose sluoksniuose ganėtinai atvirai pradėjo reikštis nuo 1999 metų pabaigos.

Šaltojo karo laikais bei iškart subyrėjus Sovietų Sąjungai strateginės pajėgos buvo laikomos pagrindiniu Rusijos nacionalinio saugumo garantu bei pasididžiavimu. 2000 m. liepos 12 d. įvykusiame RF gynybos ministerijos kolegijos posėdyje tuometis RF GP Generalinio štabo viršininkas Kvašninas pateikė Strateginės paskirties raketų kariuomenės (SPRK) reformavimo planą, kuriame buvo numatyta gerokai sumažinti šios rūšies ginkluotąsias pajėgas. Tuomet šiam planui kategoriškai pasipriešino tuometis gynybos ministras Igoris Sergejevas. Kvašnino siūlymą reformuoti SPRK jis įvertino kaip „bandymą sugriauti SPRK, nusikaltimą Rusijai ir beprotybę, keliančią grėsmę Rusijos nacionaliniam saugumui“.

Tačiau 2001 m. įvykęs SPRK vyriausiojo vado armijos generolo Vladimiro Jakovlevo atleidimas iš pareigų ir generolo pulkininko Nikolajaus Solovcovo pasky-

²⁷ Одноколенко О., „Генеральное сражение“, *Итоги*, 2004 m. rugpjūčio 9 d.

²⁸ Main S. J., *Couch for the MoD or the CGS? The Russian Ministry of Defence & the General Staff 2001-2004*, Conflict Studies Research Centre, April 2004.

²⁹ Gottemoeller R., „Nuclear Weapons in Current Russian Policy“ in *The Russian Military: Power and Policy*, Cambridge, The MIT Press, 2004.

rimas SPRK vadu bei SPRK kaip tam tikros rūšies GP reorganizavimas į šio tipo kariuomenę, t.y. SPRK statuso pažeminimas, faktiškai reiškė Kvašnino pergalę pusantrų metų vykusioje kovoje su tuometčiu RF gynybos ministru Sergejevu dėl strateginių pajėgų plėtros perspektyvų.

Nuo 2001 m. vidurio Rusijos karinėje politikoje bei planavimo procesuose pradėjo ryškėti RF GP Generalinio štabo viršininko Kvašnino nuostatos, jog branduolinis ginklas visų pirma yra politinio poveikio priemonė ir jis greičiausiai niekada nebus panaudotas, todėl finansuojant šalies ginkluotąsias pajėgas prioritetą turi būti teikiamas konvencinėms, o ne strateginėms pajėgoms.

2001 m. pabaigoje RF SPRK vadovybė netgi paskelbė, kad iki 2006 m. RF strateginės paskirties raketų grupę planuojama sumažinti trečdaliu – maždaug iki 500 leidimo įrenginių, taip pat dvigubai sumažinti junginių skaičių.

Didelių nesutarimų tarp Rusijos karinės ir politinės vadovybės pastaraisiais metais kildavo ir dėl to, kurio RF strateginių pajėgų komponento (antžeminio, jūrų ar oro) plėtrai turėtų būti teikiamas prioritetas. 2002 m. 65 proc. Rusijos branduolinio arsenalo teko Strateginės paskirties raketų kariuomenei, 35 proc. – laivynui, 5 proc. – karinėms oro pajėgoms. 2002 m. sausio mėn. pradžioje RF GP Generalinio štabo viršininko pavaduotojas gen. plk. Balujevskis oficialiai pareiškė, kad „*plėtojant Rusijos strategines branduolines pajėgas, prioritetą bus teikiamas jūriniam šių pajėgų komponentui*“. Šią Generalinio štabo poziciją 2002 m. pradžioje gana entuziastingai palaikė ir prezidentas Putinas.

Tačiau jau 2002 m. kovo mėn. pabaigoje gynybos ministras Ivanovas, apsilankęs RF SPRK divizijoje, dislokuotoje Vypolzovo gyvenvietės rajone (Tverės sritis), kur dislokuoti mobilūs ir stacionarūs raketų kompleksai „Topol“, pareiškė, kad Rusijos ginkluotosiose pajėgose turėtų išlikti lygiaverčių strateginių branduolinių pajėgų triada, t.y. branduolinės pajėgos turi būti vienodai paskirstytos sausumoje, jūroje ir ore.

Po kelių mėnesių, 2002 m. birželio 19 d., įvykusiame Rusijos ginkluotųjų pajėgų reformos finansavimo klausimams skirtame prezidento Putino susitikime su GK Generalinio štabo viršininku gen. Kvašninu ir RF gynybos ministru Ivanovu prezidentas netikėtai pareiškė, kad prioritetą turėtų būti teikiamas ne jūry, o sausumos strateginių pajėgų komponento, t.y. SPRK, stiprinimui.

Tikėtina, kad tokiam prezidento Putino apsisprendimui didelę įtaką padarė buvęs RF gynybos ministras, Kvašnino oponentas Sergejevas, tapęs prezidento patarėju strateginio karinio planavimo klausimais. JAV pasitraukimo iš 1972 m. PRG sutarties išvakarėse (2002 m. gegužės mėn. pabaigoje) prezidentui Putinui jis pateikė analitinę pažymą, kurioje pasiūlė peržiūrėti strateginių branduolinių pajėgų plėtros planus ir smarkiai padidinti SPRK finansavimą. Sergejevas sugebėjo įtikinti Putiną, kad strateginių branduolinių pajėgų potencialo išlaikymas bei stiprinimas – šiuo metu Rusijai pigiausia bei efektyviausia (o gal net ir vienintelė) galimybė užtikrinti šalies nacionalinį saugumą.

Taigi situacija ir RF karinės ir politinės vadovybės požiūris į strategines pajėgas bei jų plėtros ir tobulinimo perspektyvas iš esmės pasikeitė 2002 m. viduryje. 2002 m. birželio 13 d. JAV oficialiai pasitraukus iš 1972 m. priešraketinės gynybos sutarties, Rusijos karinė ir politinė vadovybė nusprendė peržiūrėti RF branduolinių pajėgų plėtros strategiją ir ypatingą dėmesį skirti SPRK plėtrai. Nutarta nuo 2003 m. smarkiai padidinti RF strateginių branduolinių pajėgų finansavimą ir paspartinti

strateginių branduolinių raketų kompleksų „Topol-M“ diegimą. Taip pat nuspręsta dar kartą pratęsti balistinių raketų kompleksų su išsiskaidančiomis galvutėmis, tarp jų ir sunkiųjų balistinių raketų RS-20 (pagal NATO klasifikaciją – „Satan“), eksploataavimo terminą 10–15 metų, nepaisant to, kad, buvusio SPRK vado gen. plk. V. Jakovlevo teigimu, garantiniai šių raketų eksploataavimo terminai jau anksčiau buvo pailginti nuo 10 iki 23 metų ir po 2007 m. šias raketas naudoti gali būti ypač pavojinga.

Pasikeitusios šalies politinės ir karinės vadovybės nuostatos strateginių branduolinių pajėgų plėtros klausimais atsispindi ir 2003 m. spalio 2 d. pristatytoje „Atvirojoje Rusijos karinėje doktrinoje“. Tarp nurodomų RF GP plėtros prioritetų kaip vienas svarbiausių išskiriamas uždavinys išsaugoti ir sustiprinti Rusijos strateginių sulaikymo pajėgų potencialą. Tai grindžiama būtinybe užkirsti kelią bet kokio pobūdžio kariniam ir politiniam spaudimui, kurį gali patirti Rusija, ar galimai agresijai prieš ją bei jos sąjungininkus.

Tai, kad 2002 m. viduryje prasidėjęs, o 2003 m. jau didesnio masto savotiškas RF strateginių pajėgų „renesansas“ tęsis ir ateityje, 2003 m. pabaigoje dar kartą užtikrino RF gynybos ministras Ivanovas. 2003 m. gruodžio 21 d., lankydamasis Tatiščeve, kur kovinių budėjimą pradėjo dar vienas strateginės paskirties raketų pulkas, aprūpintas naujausiais raketų kompleksais „Topol-M“, Ivanovas pareiškė, kad tik Rusijos turimas branduolinis ginklas gali užtikrinti šalies nacionalinį saugumą bei suverenitetą. Pasak ministro, pastaruoju metu kokybiškai strateginių branduolinių pajėgų raidai šalies vadovybė skiria vis daugiau dėmesio.

Pagrindinė Rusijos strateginių branduolinių pajėgų atrama – tarpžemyninės balistinės mobiliosios ir šachtinės raketos „Topol-M“. Siose raketose sumontuoti trys kietojo kuro varikliai leidžia pasiekti didesnę nei kitų raketų greitį, o keletas dešimčių pagalbinių variklių jų skrydžio trajektoriją padaro priešininkui praktiškai nenuspėjama. SPRK dalinių ir junginių perginklavimo „Topol-M“ raketomis programa iki 2010 m. buvo parengta bei patvirtinta 2000 m. Pirmasis „Topol-M“ raketomis ginkluotas pulkas kovinių budėjimą Saratovo srityje esančioje Tatiščevo divizijoje pradėjo 1998 metais.

Mobilieji kompleksai „Topol-M“ kol kas dar bandomi (bandomieji raketų leidimai atlikti 2000 m. rugsėjo mėn., 2003 m. birželio mėn. ir 2004 m. balandžio 20 d.). Šie kompleksai serijiniu būdu gali būti pradėti gaminti ir įvesti į ginkluotę jau 2005 m.³⁰

Be to, 2003 m. gruodžio mėn. paskelbta, kad Rusija pradeda kurti naują tarpžemyninę balistinę strateginės paskirties raketą, kuri galės nešti iki 10 branduolinių kovinių užtaisų. 2004 m. turėjo būti pradėti raketos skystojo kuro kūrimo darbai. Šį kurą naudojanti raketa turėtų išlaikyti iki 4 tonų apkrovą, o tai daugiau nei tris kartus viršytų kietąjį kurą naudojančios raketos „Topol-M“ galimybes. Pačiais optimistiškiausiais vertinimais, šios raketos koviniam budėjimui gali būti pradėtos naudoti nuo 2009 metų, kai baigsis Sutarties dėl strateginės puolamosios ginkluotės (SGA-1) galiojimo laikas.

Ypač didelį nerimą kelia tai, kad pastaruoju metu vis didesnę reikšmę Rusijos karinėje politikoje įgauna ne tik strateginė, bet ir taktinė branduolinė ginkluotė. Ru-

³⁰ Prieš įvedant į ginkluotę turėjo būti surengtas dar vienas mobiliojo „Topol-M“ komplekso bandymas, numatytas 2004 m. gruodžio mėn. pabaigoje.

sijos karinė ir politinė vadovybė nuo 1999 metų (faktiškai RF vadovu tapus Putinui) nuolat pabrėžia, kad konvencinių RF pajėgų silpnumą turi kompensuoti ne tik strateginis, bet ir taktinis branduolinis ginklas (TBG), jog Rusija niekada negalės vien tik konvenciniais ginklais pasipriešinti tokiai organizacijai kaip NATO³¹. 2001 m. Vakarų spaudoje pasirodė pranešimų, kad taktinį branduolinį ginklą Rusija yra dislokausi ir Lietuvos pašonėje esančioje Kaliningrado srityje.

Jokiomis tarptautinėmis sutartimis neapibrėžtas TBG statusas, nėra jo apskaitos ir kontrolės mechanizmu, todėl Rusijai atsiranda galimybė išlaikyti karinį pranašumą Vakarų kryptimi formaliai nepažeidžiant galiojančios Įprastinių ginkluotųjų pajėgų Europoje sutarties.

5. Pokyčiai Rusijos Federacijos kariniame pramonės komplekse

Nors „atvirojoje karinėje doktrinoje“ teigiama, kad Rusijos GP „pagrindinių rūšių ginkluote, karo technika ir kitomis materialiosiomis priemonėmis yra aprūpintos reikiamu lygiu“, RF karinio pramonės komplekso (KPK) veikla Rusijos vadovybei kelia ypač daug problemų. GP aprūpinimas nauja ginkluote ir karo technika yra opiausia Rusijos karinės politikos ir karinės plėtros problema. Nuolatiniai bandymai keisti vadovavimo kompleksui struktūrą, įmonių nuosavybės formas rodo, kad politinė ir karinė Rusijos vadovybė neranda optimalaus varianto, galinčio užtikrinti sėkmingą šio svarbaus karinės ir ekonominės politikos sektoriaus darbą.

Rusijos KPK sudaro nuo 1 200 iki 1 700 įmonių. Kai kurioms iš šių įmonių karinė produkcija nėra pagrindinė³². Nors dauguma įmonių, ypač mažųjų, verčiasi sunkiai, yra apie dvidešimt įmonių, kurių gamybos apimtis 2003 m. buvo nuo 3 iki 22 mlrd. rublių³³ (nuo 100 iki 730 mln. dolerių). Pagrindinės šių ir kitų ekonomiškai stipresnių įmonių pajamos buvo gautos iš ginkluotės eksporto.

Įtakinga Rusijos politikos ir karo ekspertų organizacija – Užsienio ir gynybos politikos taryba 2003 m. pabaigoje parengtame pranešime teigia, kad padėtis Rusijos KPK yra daug blogesnė nei ginkluotosiose pajėgose. Būtent kritiška KPK padėtis, jeigu nebus imamasi skubių priemonių jai gerinti, lems Rusijos karinės galios silpnėjimą netolimoje ateityje.

Neefektyvi KPK įmonių veikla 1993–2001 m. apie 500 KPK įmonių privedė prie bankroto. Jų gaminama produkcija Rusijos GP tapo nereikalinga arba neatitiko kokybės ar kainos reikalavimų. Pagrindinė tokios padėties priežastis – maža įmonėms skiriamo valstybinio užsakymo gynybos reikmėms apimtis³⁴, tai, kad jo apskritai jos negauna, taip pat produkcijos gamyba skolon, nes tik nedaugelis įmonių buvo ir yra pajėgios gaminti eksportui paklausią produkciją. Rusijos GP beveik netiekia-

³¹ Jasutis G., Sadauskas K., „Rusijos karinė doktrina: konvencinės ir branduolinės ginkluotės santykis“, *Politologija*, 2002/1 (25).

³² Бабакин А., „Отечественная оборонка производит массовый брак“, *Независимое военное обозрение*, № 24, 2004 07 02, http://nvo.ng.ru/armament/2004-07-02/1_abroad.html

³³ Хазбиев А., „Военно-промышленный комплекс“, *Эксперт*, № 37, 2004.

³⁴ Tulos prietaisų gamybos konstravimo biuro vadovo teigimu, 2004 m. daugumos KPK įmonių valstybinio gynybos užsakymo apimtis neviršijo 10 proc. bendros gamybos apimties.

ma nauja ginkluotė. Pavyzdžiui, jeigu eksportui Rusijos KPK per metus pagamina po 50–60 lėktuvų, 1–2 kovos laivus, apie 100 tankų, tai Rusijos ginkluotosioms pajėgoms 2004-aisiais planuojama nupirkti 6 balistines raketas, 1 strateginį bombonešį, 14 tankų, 5 naikintuvus ir 1 sraigtasparnį³⁵, modernizuoti 5 naikintuvus Su-27.

Šie duomenys iš dalies kontrastuoja su valstybiniam gynybos užsakymui skiriamomis biudžeto lėšomis – 2004-aisiais tam skirta 148 mlrd. rublių. Įvertinant tai, kad vieno rusiško naikintuvo savikaina yra 300–500 mln. rublių, o strateginio bombonešio – apie 1,5 mlrd., 2004 m. Rusija galėjo pasigaminti 300–450 naikintuvų arba apie 100 strateginių bombonešių. Ne veltui prezidentas Putinas rugsėjo mėn. oficialiai pareikalavo, kad gynybos ministras Ivanovas paaiškintų, kur dingsta Rusijos masyviai labai didelės gynybos užsakymui skiriamos lėšos. Pagal visus požymius jos naudojamos neefektyviai, išbarstant daugeliui įmonių ir mokslinių tyrimų, projektavimo ir konstravimo užsakymų, iš kurių tik nedidelė dalis įdiegiama į gamybą. Neatmestina, kad nemažai lėšų nelegaliai pasisavinama.

Siekdama KPK įmonių, kurių dauguma priklauso valstybei, veiklą padaryti efektyvesnę, Rusijos politinė ir karinė vadovybė imasi administracinių priemonių – bando optimizuoti komplekso struktūrą, rengia perspektyvines Rusijos GP apginklavimo ir ginkluotės kokybės gerinimo programas.

Pagrindinė programa, pagal kurią šiuo metu vyksta Rusijos GP apginklavimas, yra „Valstybinė apsiginklavimo 2001–2010 m. programa“, patvirtinta 2001 m. birželio 27 d. Kita programa, pagal kurią lygiagrečiai vyksta perspektyvių ginklų ir karo technikos kūrimas ir turimų modernizavimas, yra federalinė tikslinė programa „KPK reformavimas ir plėtra 2002–2006 m. 2001–2010 m.“, kurioje dar 2004-ųjų vasarą, vyriausybei jau vadovaujant naujam premjerui Michailui Fradkovui, buvo padaryti pakeitimai.

Apie 2001–2010 m. ginkluotės programos įgyvendinimo eigą atsiliepiama kritiškai: GP ir kariuomenės rūšių bei dalinių vadovybės nuolat reiškia pretenzijas dėl per mažo tiekiamos ginkluotės kiekio ir netinkamos jos kokybės, tiekimo terminų žlugdymo. Buvęs Dūmos Gynybos komiteto pirmininkas Andrejus Nikolajevs 2003 m. spalio 13 d. pareiškė, kad „programos vykdymas sužlugdytas pagal visus rodiklius. Net jeigu programai finansuoti kasmet būtų skiriama po 250–300 mlrd. rub., o tai dvigubai daugiau, nei planuojama 2004-iesiems, jos įvykdymo terminą tektų nukelti į 2013–2014 metus“. GM Vyriausiosios apginklavimo valdybos viršininkas, gynybos ministro pavaduotojas armijos gen. A. Moskovskis 2004 m. rugpjūčio mėn. taip pat skeptiškai atsiliepė apie programos įgyvendinimą.

Įvertinant nesėkmingą ginkluotės programos 2001–2010 m. įgyvendinimą, 2002-ųjų rudenį buvo pradėta rengti Rusijos GP apginklavimo 2006–2015 m. programa. 2003 m. vasario mėn. jos metmenys buvo svarstomi RF Saugumo taryboje. Anot Putino, svarbiausias naujosios programos privalumas – ji yra gana „agresyvi“, nes joje numatyta kurti tikrai naujos kokybės ginkluotę, siekti pirmauti būsimoje informacinėje kovoje.

Rengiant šią programą vadovujamasi nuostata, kad turi būti išlaikoma protinga pusiausvyra tarp ginkluotės poreikių ir ekonominių šalies galimybių. Kaip tei-

³⁵ „Кому принадлежит Россия. Военно-промышленный комплекс“, *Коммерсант-власть*, 2004 m. gegužės 24 d.

gia prezidento patarėjas gynybos ir KPK klausimais Aleksandras Burutinas, dabar nacionalinei gynybai skiriama 2,5–2,8 proc.³⁶ BVP, nors pagal galiojančią ginkluotės programą turėtų būti skiriama iki 3,5 proc. Jo vertinimu, esant dabartiniam finansavimui, minimalaus leistino lygio kovinį GP potencialą pavyksta išlaikyti tik dėl valstybės ekonomikos kilimo, ir tik pasiekus numatytą 3,5 proc. BVP finansavimą galima kalbėti apie optimalų GP aprūpinimą ginkluote ir kovos technika. Tačiau tam jau nuo 2006 m. būtina pradėti kariuomenei tiekti serijiniu būdu išleidžiamos naujos, modernios ginkluotės pavyzdžius. Tačiau naujoji programa tikriausiai bus priimta tik 2005 m. pavasarį ir jos poveikis pradės reikštis ne anksčiau kaip 2007 m.³⁷

Ši programa atspindi ir dabartinę GP apginklavimo politikos nuostatą, diktuojamą ribotų Rusijos ekonominių galimybių. Pagal šią nuostatą iki to laiko, kol GP pradės gauti šiuolaikinę karo techniką, ypatingą dėmesį būtina skirti turimos ginkluotės kovinio lygio palaikymui, jos remontui ir eksploatacijos terminų pratęsimui bei (pagal galimybes) modernizavimui.

Siekiant pagyvinti bendrą KPK veiklą ir padidinti jos efektyvumą nuo 2001 m. vyksta kompleksų struktūros reforma. Jai vykdyti 2001 m. sausio mėn. buvo patvirtintas RF KPK reformos 2001–2005 m. planas. Pagrindiniai šio plano tikslai – supaprastinti ir optimizuoti KPK struktūrą, sujungti KPK įmones į holdingus pagal išleidžiamos produkcijos pobūdį, į vieną struktūrą jungiant mokslinio tyrimo, projektavimo ir konstravimo bei gamybos organizacijas, taip pat siekti, kad įmonių veikla kuo mažiau dubliuotųsi.

Dėl šio plano nuostatų ir jo įgyvendinimo galimybių karinėje ir politinėje Rusijos vadovybėje vyko aštrios diskusijos ir, tikslinant bei papildant 2001–2005 m. planą, buvo parengta federalinė tikslinė programa „Karinio pramonės komplekso reformavimas ir plėtra 2002–2006 m. laikotarpiu“. Pagal šią programą numatyta dar labiau centralizuoti KPK struktūras, jungti jas į holdingus, sugriežtinti jų pavaldumą 1999 m. sukurtoms ginkluotės agentūroms³⁸.

Tačiau holdingus kurti sekasi sunkiai. 2001 m. buvo numatyta įkurti 74 holdingus, 2002 m. planuojamas skaičius sumažintas iki 42, o 2004 m. jau buvo planuojama jų sukurti tik 29 (iki 2004 m. spalio mėn. sukurti 5). Kartais holdingai tiek ekonomiškai, tiek techniškai nepasiteisina. Pavyzdžiui, daugiau kaip metus kurtas vienas pirmųjų holdingų – PLG priemonių projektavimo ir gamybos holdingas „Almaz-Antėj“, specialistų nuomone, nepateisino lūkesčių. Be to, 2004-ųjų rudenį iš Rusijos GM pasklido žinių, kad dėl į holdingus jungiamų įmonių vidinių nesutarimų, skirtingų nuosavybės formų bei silpnos teisinės bazės holdingus kurti gali būti iš viso atsisakyta. Tokiu atveju KPK restruktūrizavimo 2002–2006 m. programa vėl turėtų būti koreguojama.

³⁶ Коротченко И., „Проблемы реализации военно-технической политики России“, *Военно-промышленный курьер*, № 32, 2004 m. rugpjūčio 25 – 31 d.

³⁷ Авдеев Ю., „Мы вновь удивили мир“, *Красная звезда*, 2004 m. liepos 23 d.

³⁸ Iki likvidavimo vykdant valdžios struktūrų reformą 2004 m. pavasarį Rusijos KPK sistemoje buvo penkios ginkluotės agentūros: kosminės ginkluotės agentūra „Rosaviakosmos“, karo laivų statybos agentūra „Rossudostrojenije“, automatizuotų ginkluotės valdymo sistemų agentūra RASU, įprastinės ginkluotės gamybos agentūra RAV ir šaudmenų gamybos bei tiekimo agentūra „Rosbojepripasy“.

Koreguoti KPK plėtros programas Rusijos politinei ir karinei vadovybei gali tekti ir dėl blogėjančios Rusijoje gaminamos ginkluotės ir karo technikos kokybės. Rusijoje ginkluotės kokybės problema pasireiškia dviem aspektais:

- Mažėja KPK galimybė gaminti aukščiausius taktinius ir techninius reikalavimus atitinkančius gaminius – vadinamąją ketvirtosios ir ypač penktosios kartos ginkluotę.
- Rusijoje pagaminta (ir dažniausiai eksportuojama) ginkluotė ir karo technika neatitinka jai nustatytų techninių reikalavimų pagal masės, greičio, taiklumo, nuotolinio valdymo ir kosminio ryšio galimybių, atsparumo radioelektroniniams trukdžiams bei kitus parametrus, tačiau svarbiausias užsakovams nerimą keliantis neatitikimas – ginkluotės ir karo technikos patikimumo sumažėjimas.

Pirmojo aspekto poveikis kol kas mažai juntamas. KPK įmonės randa užsienio užsakovų, perkančių dar SSRS įdirbiu naudojantis pagamintą ginkluotę. Tačiau per pastaruosius keletą metų atsirado požymių, rodančių, kad, siekdamos ginkluotės rinkai pateikti tinkamą produkciją, Rusijos KPK įmonės jau yra priverstos naudoti užsienio firmų gaminius, ypač radioelektronikos, ryšių ir kompiuterinės technikos, optikos (Rusijoje pagaminti jų analogai paprastai neatitinka patikimumo reikalavimų arba yra labai brangūs). Ateityje ši tendencija stiprės.

Daug didesnę rūpestį Rusijos karinei vadovybei kelia jau pagamintos produkcijos kokybės problemos, išryškėjusios per pastaruosius 3–5 metus. Jos ypač akivaizdžios tais atvejais, kai GP vadovybė, neturėdama kuo pakeisti senstančios ginkluotės, pailgina jos eksploatavimo terminus. Bloga ginkluotės ir technikos kokybė skundžiasi įvairių kariuomenės rūšių ir dalinių vadai, dėl prastos kokybės nepavyksta sėkmingai paleisti balistinių raketų, naktį pataikyti į taikinius ar gelbėtojams prisitvirtinti prie „nuskendusio“ mokomojo povandeninio laivo, tačiau blogiausia, kai nekokybiška technika tampa katastrofų, kurių metu būna aukų, priežastimi³⁹.

KPK įmonės gauna daug reklamacijų dėl blogos gaminių kokybės, kurias pateikia tiek užsienio užsakovai, tiek savosios GP. Per pastaruosius 3 metus Rusijos GP atsiųstų reklamacijų skaičius išaugo 10 kartų, o užsienio užsakovų – 20 kartų⁴⁰. Kitais duomenimis, 2002-aisiais užsienio užsakovai pateikė 622 reklamacijas, 2003-aisiais – 861; į 2004-uosius perėjo daugiau kaip 500 pareiškimų dėl reklamacijose nurodytų trūkumų pašalinimo⁴¹. Užsieniečių nepasitenkinimo Rusijos KPK produkcijos kokybe pavyzdys gali būti Indijos pretenzijos dėl naikintuvų Su-30MKI, kreiseriui-lėktuvnešiui „Admirolas Gorškovas“ skirtų denyje bazuojamų naikintuvų MiG-29K kokybės, dėl Su ir MiG serijų lėktuvų kokybės pretenzijas Rusijai reiškia Malaizija⁴².

Rusijai jau darosi sunku užtikrinti KPK gaminių, kurie skirti savųjų GP ginkluotei, kokybę. Pavyzdžiui, ši problema iškilo ir kuriant laivynui skirtą kietąjį kurą naudojan-

³⁹ Daugelio aviacijos katastrofų oficialiai nurodoma priežastis įvardijama kaip „žmogiškasis veiksnys“. Tačiau iš neoficialių kariškių pokalbių ar žiniasklaidos apžvalgų aiškėja, kad dažniausia jų priežastis – nepatenkinama technika, ypač sraigtasparnių, kokybė.

⁴⁰ Бабакин А., „Отечественная оборонка производит массовый брак“, *Независимое военное обозрение*, № 24, 2004m. liepos 2–8 d.

⁴¹ „Бракованная техника подрывает национальную безопасность“, *Независимое военное обозрение*, № 29, 2004 m. rugpjūčio 6–12 d.

⁴² Бабаева С., Литовкин Д., „Индия отказалась от российских истребителей“, *Известия*, 2003 m. gruodžio 16 d.

čia strateginę balistinę raketą „Bulava“. „Bulavos“ prototipas „Bark“ buvo pradėtas kurti dar SSRS laikais, tačiau visi trys bandomųjų pavyzdžių leidimai buvo nesėkmingi. Vietoje jo jau kita projektavimo organizacija ėmė kurti „Bulavą“, tačiau ji iki šiol nėra baigta, strateginiai povandeniniai laivai ją gaus geriausiu atveju 2005 m. pabaigoje⁴³.

Svarbiausia blogėjančios gaminių kokybės priežastis – moralinis ir fizinis Rusijos KPK gamybinės ir technologinės bazės susidėvėjimas. Po SSRS iširimo komplekso įmonėms stengiantis tik išlikti ir nesirūpinant perspektyvomis, pagrindinės gamybos priemonės, staklės, laboratorijų ir standinė aparatūra, gaminių elementų bazė praktiškai nebuvo atnaujinama, nekuriamos ir nenaudojamos naujos medžiagos. Netgi pirmaujančių, eksportui dirbančių gamyklų įranga yra susidėvėjusi iki 80 proc.²⁴ RF Federacijos Tarybos Gynybos ir saugumo komiteto pirmininkas V. Ozerovas KPK įmonėse susidariusią situaciją apibūdina kaip artėjančią technologinę stagnaciją ir reikalauja imtis neatidėliotinų priemonių jai gerinti.⁴⁴

Kitos svarbios KPK produkcijos kokybės blogėjimo priežastys – mažos gaminių partijos (Rusijos GP jų beveik neužsako, o eksporto apimtis nedidelė) ir patyrusių darbuotojų trūkumas (geriausi specialistai paseno ar perėjo į privačias struktūras, naujų nerengiama ar jie neateina dėl palyginti mažų atlyginimų, darbo slaptumo apribojimų bei prarasto KPK įmonių prestižo).

GP aprūpinimo ginkluote ir karo technika, ginkluotės kokybės problemoms politinė ir karinė Rusijos vadovybė skiria nemažai dėmesio, tačiau pagerėjimo nesimato.⁴⁵ Susirūpinimą ginkluotės kokybe rodo ir tai, kad rengiamos naujos ginkluotės programos, pastaraisiais metais nuolat didinamas valstybės užsakymas gynybos reikmėms, kurio išlaidos viršija bendrąsias gynybos išlaidas. Tai atsispindi lentelėje:

Metai	2000	2001	2002	2003	2004	2005*
Bendrosios išlaidos gynybai, mlrd. rub.	191,7	246,7	284,2	345,7	411,5	531,1
Padidėjimas, %		28,7	15,2	21,6	19,0	29,1
Išlaidos valstybės gynybos užsakymui, mlrd. rub.	46	57	79	111	136	188
Padidėjimas, %		24	38	40	23	38

* Duomenys iš Rusijos federalinio 2005 m. biudžeto projekto.

Nuolat vykstantys KPK struktūros keitimai, reorganizacijos, restruktūrizacijos ir kt. tiek bendrai komplekso veiklai, tiek jo gaminamos ginkluotės kokybei taip pat nepadeda. Nepalankiai atsiliepiama ir apie nuo 2004 m. kovo mėn. vykstančią valstybės valdymo reformą, kai KPK veiklą kuruoti buvo perduota Federalinei pramonės agentūrai, o ne Gynybos ministerijai.⁴⁶

⁴³ Литовкин В., „Булава идет макетом“, *Московские новости*, № 39, 2004 m. spalio 15–21 d.

⁴⁴ Озеров В., „Российский оборонный экспорт: состояние, проблемы, перспективы“, *Военный парад*, 2004 июль–август.

⁴⁵ Nuo 2001 m. ginkluotės kokybės problemos Saugumo Taryboje, Gynybos ministerijoje bei visuomeninėje Kokybės problemų akademijoje svarstytos apie 10 kartų (žr. 15 išnašą).

⁴⁶ Николский А., „После начала административной реформы проблем стало больше“, *Ведомости*, 2004 liepos 7 d.

Vienas iš galimų sprendimų gerinant KPK veiklą gali būti siūlymas atkurti SSRS laikų struktūrą – Gynybos pramonės ministeriją. Tokia galimybė žiniasklaidoje svarstoma jau apie metus, tačiau rimčiausiai apie ją užsiminė Federacijos Tarybos Gynybos ir saugumo komiteto pirmininkas Ozerovas⁴⁷. Tačiau įgyvendinant šią idėją tektų spręsti valstybinės ir privačios nuosavybės pavaldumo ministerijai problemas, kiltų nemažai juridinių prieštaravimų, techninių persitvarkymo sunkumų, o esminis KPK veiklos pagerėjimas vargu ar būtų garantuotas.

6. Karinės politikos trajektorijos: draugai ir priešai

Pagrindinės Rusijos karinės politikos nuostatos daro didelę įtaką Rusijos ir svarbiausių pasaulio valstybių ar jų blokų santykiams.

Rusijos karinis bendradarbiavimas su Vakarais ir NATO pastaruoju metu smarkiai suaktyvėjo (ypač 2003 m. pabaigoje–2004 m. pradžioje). Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad tai daugeliu atveju – tik pragmatiškų interesų nulemta nauja taktika, kurios tikslas – ateityje gauti kiek įmanoma daugiau politinės bei ekonominės naudos, įgyti daugiau įtakos tarptautinėje politikoje, atkurti Rusijos kaip stiprios valstybės įvaizdį neatsisakant ilgalaikių RF interesų Baltijos šalyse, Rytų bei Centrinėje Europoje, taip pat NVS šalyse. Šių interesų įgyvendinimas bei apgynimas (remiantis naująja neoficialia RF karine doktrina, tai gali būti atlikta ir karinėmis priemonėmis) atidedamas vėlesniam laikui.

Ypač aktyviai iniciatyvą plėtoti glaudų bendradarbiavimą su NATO Rusija ėmė rodyti 2004 m. pavasarį, iš karto po NATO plėtros (tai yra savotiškas paradoksas, nes dauguma Rusijos politikų, kariškių ir paprastų piliečių NATO organizaciją laiko priešiška Rusijai). Šis paradoksas paaiškintinas prasidėjusia NATO reforma, diskusijomis dėl šio karinio bloko ateities. Rusija siekia išvirtinti naujojoje NATO struktūroje, įgyti galimybę daryti įtaką transformuojant šią organizaciją Rusijai naudinga linkme ir galų gale ją susilpninti.

Taip įgyvendinama maždaug 2002 metais Rusijos suformuluota nauja NATO taikoma strategija: transformuoti NATO iš karinio gynybos bloko į daugiau politinę organizaciją, suskaldyti ją iš vidaus. Vienas pagrindinių ir svarbiausių metodų – euroatlantinių jungčių skaldymas, įtampos santykiuose tarp JAV ir ES eskalavimas. Tai daroma vykdant strateginių aljansų tiek su JAV, tiek su Vokietija bei Prancūzija kūrimo politiką (savotiškas dvigubas žaidimas).

Daugiausia pastangų dedama siekiant mažinti NATO įtaką pasaulyje, ypač Europoje. Kaip alternatyvą NATO Rusija daugiašaliuose bei dvišaliuose susitikimuose su kai kuriomis ES ir NATO valstybėmis aktyviai propaguoja bendros saugumo sistemos Europoje, kaip atsvaros JAV dominavimui, sukūrimo idėją. Pastaruoju metu Rusija ypač aktyviai reklamuoja europinės priešraketinės gynybos (PRG) sistemos, kuri turėtų būt atsvara JAV kuriamai PRG sistemai, idėją. Rusijai tai būtų naudinga ne tik politiškai, bet ir ekonomiškai (dėl ginkluotės ir įrangos eksporto galimybių).

⁴⁷ Озеров В., „Восстановление Миноборонпрома – востребованная идея“, *Независимая газета*, 2004 m. rugsėjo 20 d.

2004 m. ypač pagerėjo Rusijos santykiai su Prancūzija ir Vokietija. Be ekonominio Prancūzijos ir Vokietijos suinteresuotumo palaikyti gerus santykius su Rusija, kaip energijos šaltinių tiekėja, akstinu šioms valstybėms politiškai suartėti tapo priešinimasis JAV invazijai į Iraką 2003 m., taip pat bendra nuostata priešintis JAV dominavimui pasaulio politikoje. Vokietija ir Prancūzija kartu su Italija aktyviai palaiko Rusijos pozicijas derybose su Europos Sąjunga prekybos, bevizio režimo, tranzito per Kaliningrado sritį ir kitais klausimais.

Tradicškai gerus santykius Rusija palaiko su Kinija ir Indija. Šios dvi šalys yra svarbiausi jos ekonominio, karinio ir techninio bendradarbiavimo partneriai. Rusija parduoda Kinijai ir Indijai kovos lėktuvus, laivus, taip pat ir povandeninius, PLG sistemas, šarvuotąją techniką, licencijas gaminti tankus, rengia šioms šalims karo specialistus. Tačiau, bijodama politinės konkurencijos ir galimos karinės priešpriešos, Rusija Kinijai atsisako parduoti strateginės paskirties bombonešius, naujausius naikintuvus, PLG sistemas ir kitą modernią ginkluotę.

Pastaruoju metu Rusijai tapo ypač svarbu išsaugoti savo įtaką islamiškojo pasaulio šalyse. Nors Irakas ir Afganistanas jau nebėra tiesioginės Rusijos įtakos sferoje, šiose šalyse ji vis dar turi savų ekonominių ir politinių interesų ir stengiasi juos ginti. Plėtodama karinį ir techninį bendradarbiavimą, Rusija stengiasi neišleisti iš savo įtakos sferos Sirijos, Alžyro, Sudano, stiprina įtaką Malaizijoje, Indonezijoje. Nepaisydama, kad Iranas netiesiogiai palaiko tarptautinio terorizmo struktūras, Rusija jam padeda įgyvendinti abejonių keliančią branduolinės energetikos programą, priešinasi JAV reikalavimams svarstyti šią programą JT Saugumo Taryboje.

2004 m. pradėta aktyviai atkurti ekonominius, taip pat karinio ir techninio bendradarbiavimo ryšius su kai kuriomis buvusio socialistinio bloko šalimis Pietryčių Azijoje, Lotynų Amerikoje ir kituose pasaulio regionuose.

6.1. Rusijos karinė politika NVS šalyse

Nors Rusijos karinė politikos geografija itin plati, vienas svarbiausių pastarojo meto jos tikslų – išlaikyti įtaką NVS šalyse.

2004 m. liepos mėn. Rusijos prezidentas Putinas pareiškė, kad būtina dar labiau stiprinti NVS šalių integraciją, toliau tobulinti Kolektyvinio saugumo sutarties organizaciją (KSSO), o Rusija šiame procese turi vaidinti pagrindinį, vadovaujama, vaidmenį⁴⁸. Šis pareiškimas vertintinas kaip aiškios Rusijos ambicijos tapti didžiąja valstybe, apie save vienijančia regionines politines, karines ir ekonomines struktūras.

Kitas žymus Rusijos politikas RF Valstybės Dūmos Gynybos komiteto pirmininkas gen. plk. Viktoras Zavarzinas 2004 m. pavasarį pareiškė, kad RF nacionalinio saugumo interesams užtikrinti būtina išsaugoti Rusijos karines pajėgas įvairiuose NVS regionuose, pirmiausia Gruzijoje ir Moldovoje. Taigi mažai tikėtina, kad Rusija artimiausiu metu ar šiek tiek vėliau ketina likviduoti ten esančias savo karines bazines, kaip yra įsipareigojusi Stambulo konferencijoje. Priešingai – 2004 m. pabaigoje Rusijos karinių bazių kūrimas ir plėtra NVS šalyse tapo vienu iš Rusijos karinės politikos prioritetų ir veiksminga įtakos šiose šalyse įtvirtinimo priemone⁴⁹.

⁴⁸ Третьяков В., „Летаргический сон СНГ“, *Российская газета*, 2004 m. liepos 22 d.

⁴⁹ Мухин В., „Минобороны РФ усилят свое влияние в ближнем зарубежье“, *Независимая газета*, 2004 m. spalio 15 d.

Viena naujausių Rusijos iniciatyvų – ketinimai radikalai pertvarkyti Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizaciją (ESBO) ir keisti Europoje egzistuojančią saugumo sistemą. Atitinkamą Rusijos inicijuotą pareiškimą, kuriame raginama iš naujo peržiūrėti ESBO veiklos principus bei kryptis, aštuonios NVS valstybės paskelbė 2004 m. liepos 3 d. RF URM rengia kreipimąsi į visas ESBO nares, kuriame bus raginama pradėti organizacijos reformą.

ESBO reformą remia daugelis NVS šalių (visos NVS Kolektyvinio saugumo sutarties narės, Ukraina bei Moldova), kurias, kaip ir pačią Rusiją, ESBO yra ne kartą aštriai kritikavusi dėl demokratijos trūkumo bei žmogaus teisių pažeidimų.

Beje, apie inicijuojamą ESBO reformą 2004 m. rugpjūčio pabaigoje Sočyje RF prezidentas Putinas kalbėjosi su Vokietijos ir Prancūzijos vadovais – šie taip pat palankiai įvertino minėtąją Rusijos iniciatyvą. Tai galima būtų paaiškinti Prancūzijos bei Vokietijos noru sumažinti JAV įtaką Europos saugumo sistemai, sukurti savotišką europinį NATO analogą bei suartėti su Rusija ir taip užsitikrinti ilgalaikį jos energetinių išteklių tiekimą⁵⁰.

Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad prieš dešimtmetį ši organizacija jau buvo radikalai reformuota. Tuomet egzistavusi Europos bendradarbiavimo ir saugumo konferencija Rusijos iniciatyva buvo pertvarkyta į ESBO, kurios svarbiausia funkcija turėjo būti saugumo užtikrinimas Europoje bendradarbiaujant su NATO ir Europos Taryba. Tuomet Rusija taip pat norėjo sukurti stiprią alternatyvą NATO – norėta sumažinti Aljanso reikšmę Europos saugumui ir taip sustabdyti jo plėtrą į Rytus. Tačiau būdama politiškai ir ekonomiškai silpna, Rusija šios idėjos 1994 m. nesugebėjo įgyvendinti iki galo. Šiuo metu tarptautinė ir ekonominė situacija Rusijai yra žymiai palankesnė.

Inicijuodama naują ESBO reformą, Rusija ketina atgaivinti tą pačią „nuo JAV nepriklausomos europinio saugumo sistemos“ idėją. Vienas pagrindinių sumanymo tikslų – iš savo įtakos zonos neišleisti Ukrainos, Moldovos ir Pietų Kaukazo valstybių ir sustabdyti NATO plėtrą į šiuos regionus.

6.2. Kolektyvinio saugumo sutarties organizacija

Prieš keletą metų buvusių Sovietų Sąjungos respublikų teritorijose pasirodžius Vakarų šalių kariniam kontingentui, Rusija pradėjo aktyviai ieškoti atsvaros galimybių didėjančiai JAV įtakai NVS erdvėje ir galimai NATO plėtrai į šį regioną.

2003 m. balandžio 27 d. senosios NVS Kolektyvinio saugumo sutarties pagrindu buvo įkurta nauja karinė ir politinė struktūra – NVS Kolektyvinio saugumo sutarties organizacija (KSSO). Jai priklauso šešios NVS narės: Armėnija, Baltarusija, Kazachstanas, Kirgizija, Rusija ir Tadžikistanas. 2003 m. gruodžio mėn. JTO įregistravo KSSO kaip tarptautinę regioninę organizaciją. Kaip ir NATO nuostatuose, KSSO nuostatuose yra teiginys, jog „vienos iš organizacijos narių užpuolimas bus vertinamas kaip visų organizacijos narių užpuolimas“.

⁵⁰ Naftos tiekimas iš Rusijos šiuo metu patenkina beveik 30 proc. Vokietijos poreikių, ši dalis kasmet didėja.

2003 m., pasibaigus tris kadencijas KSSO vadovavusio generalinio sekretoriaus Valerijaus Nikolajenos įgaliojimams, naujuoju KSSO generaliniu sekretoriumi buvo paskirtas Nikolajus Bordiuža⁵¹. Pastarasis paskyrimas demonstruoja Rusijos pastangas KSSO suteikti ypatingo svorio.

Vienas pagrindinių NVS KSSO komponentų yra Kolektyvinės greitojo reagavimo pajėgos (KGRP) Centrinėje Azijoje⁵². KGRP sudaro keturi atskiri batalionai (1,5 tūkst. karių):

- Šturmo batalionas „Kazbat“ – Kazachstano teritorijoje;
- Kalnų šaulių batalionas – Kirgizijoje;
- Šturmo ir desanto batalionas – Tadžikistane;
- Atskirasis ryšių batalionas iš Rusijos 201-osios motošaulių divizijos, dislokuotos Tadžikistano teritorijoje.

2003 m. KGRP buvo sustiprintos aviacijos grupe, kuri įsikūrė Kirgizijoje, Kanto karinėje bazėje. Tai yra vienas iš žingsnių kuriant Centrinės Azijos regiono kolektyvinio saugumo koalicinės kariuomenės grupę (regioninių pajėgų).

NVS KSSO gynybos ministrų tarybos sprendimu 2004 m. KGRP bus didinama beveik 2,5 karto. Prie šiuo metu esamų 4 batalionų ir aviacijos grupės bus prijungti dar 5 batalionai: po vieną iš Rusijos, Kazachstano ir Kirgizijos bei du batalionai iš Tadžikistano.

Be jau egzistuojančių KGRP, Rusija pasiūlė KSSO sukurti ir specialiosios paskirties pajėgas, kurias planuojama panaudoti paaštrėjus situacijai vienoje NVS šalių, priklausančių KSSO: teroristų organizacijoms ar grupuotėms neutralizuoti, kovai su narkotikų verslu, neteisėta prekyba ginklais. Šios pajėgos turėtų atskirą vadovybę.

KGRP skirtos veikti tik Centrinės Azijos regione, o specialiosios paskirties pajėgos – visomis strategiškai svarbiomis kryptimis, sąveikaujant su kitomis jėgos struktūromis. Tai ypač aktualu Rusijai, kadangi šiuos karinius pajėgumus ji galės naudoti ir savo užsienio politikos tikslams įgyvendinti.

Taigi KSSO galima vertinti kaip Rusijos bandymą sukurti kažką panašaus į Varšuvos sutarties analogą NVS erdvėje, kaip atsvarą stiprėjančiai JAV ir NATO įtakai Centrinėje Azijoje ir Pietų Kaukaze bei kituose regionuose, kuriuos Rusija tradiciškai laiko savo interesų zona⁵³.

6.3. Rusijos ir Baltarusijos regioninė karinė grupuotė Vakarų kryptimi

Nuo 2003 metų vidurio pastebima, kad ypač intensyvėja dvišalis Rusijos ir Baltarusijos karinis bendradarbiavimas bei didėja Rusijos ir Baltarusijos regioninės karinės grupuotės aktyvumas Vakarų kryptimi. Didžiausią iniciatyvą šiuo klausimu rodo būtent Rusija⁵⁴.

⁵¹ N. Bordiuža yra vadovavęs RF federalinei pasienio tarnybai, RF Saugumo Tarybai, RF prezidento administracijai.

⁵² 2001 m. gegužės 25 d. keturių KSS narių – Rusijos, Kazachstano, Kirgizijos ir Tadžikistano – sprendimu buvo sukurtos Kolektyvinės greitojo reagavimo pajėgos (KGRP).

⁵³ Николай Поросков, „Солдаты без границ“, *Время новостей*, 2004 08 11, № 4.

⁵⁴ Мазаева О., „Реврансы на военной почве“, *Независимая газета*, 2004 m. spalio 11 d.

Sukurti Rusijos ir Baltarusijos regioninę karinę grupuotę (RKG) buvo numatyta dar 1997 m. Rusijos ir Baltarusijos sąjunginės valstybės sukūrimo sutartyje.

RKG sukurta siekiant užtikrinti tokios sąjunginės valstybės saugumą ir bendrą gynybos erdvę, būti sulaikomuojamu karinės grėsmės veiksmu Šiaurės–Vakarų kryptimi. Ji turėtų pradėti veikti grėsmės arba karinio konflikto atveju.

Rusijos ir Baltarusijos Sąjungos nacionalinio saugumo koncepcijoje ir karinėje doktrinoje kaip vienas iš pagrindinių karinės grėsmės veiksmų nurodoma „karinių blokų plėtra, susijusi su karinių grupuočių augimu ir stiprinimu prie sąjunginės valstybės sienos“.

Įvykusi NATO plėtra bei visi šios plėtros rezultatai abiejų šalių vadovybių neoficialiai yra traktuojamos kaip tiesioginė karinė grėsmė sąjunginei valstybei, kaip atsakas jai RKG gali būti panaudota preventyvioms akcijoms. Kol kas nėra jokių požymių, kad ši Rusijos ir Baltarusijos vadovybių nuostata dėl NATO keliamos grėsmės ateityje galėtų pasikeisti.

Rusijos ir Baltarusijos karinis bendradarbiavimas 2003–2004 m. ypač suaktyvėjo ir įgavo naujų bruožų. Bendros gynybos sistemos kūrimo metu daugiausia dėmesio buvo skiriama prieš trejus metus sukurtos bendros RKG plėtrai, tobulinimui ir kovinės parengties stiprinimui. Be to, buvo tobulinamas bendros PLG sistemos mechanizmas, karinį bendradarbiavimą reglamentuojantys įstatymai. Pasirašytas susitarimas „Dėl regioninės karinės grupuotės užnugario aprūpinimo“, kurį Rusija ratifikavo 2004 m. viduryje. Siekiant išsaugoti karinių specialistų rengimo sistemą, sėkmingai įgyvendinama bendra programa „Baltarusijos kariškių rengimas Rusijos karinio mokymo įstaigose“.

Šiuo metu jau sukurta bendra Rusijos ir Baltarusijos priešlėktuvinės gynybos (PLG) sistema, sustiprinta jos puolamoji funkcija (aviacija), perdislokuojamos zenitinių raketų brigados (ZRB) arčiau vakarinių sienų, tobulinama RKG priklausančių sausumos dalinių sąveika, kuriama grupuotės užnugario aprūpinimo sistema, įgyvendinamos bendros ginkluotės unifikavimo ir modernizavimo programos, numatyta dislokuoti Baltarusijoje ypač modernius rusiškų operatyvinių taktinių raketų kompleksus „Iskander“, rengiami bendri kariniai mokymai, didėja jų mastas, vykdoma suderinta karinė reforma. Integruojamos abiejų šalių VRM ministerijų vidaus, pasienio ir geležinkelių kariuomenės, vidaus saugumo struktūros (KGB ir FSB) ir pan.

2003 metais taip pat ypač padaugėjo bendrų Rusijos ir Baltarusijos karinių mokymų bei išsiplėtė jų metu sprendžiamų uždavinių spektras. 2003 metais iš viso įvyko apie 60 įvairių bendrų Rusijos ir Baltarusijos kovinės parengties tobulinimo pratybų. Prioritetas buvo teikiamas bendriems karinių oro pajėgų ir PLG (taip pat ir radioelektroninės kovos) pajėgų mokymams ir treniruotėms. Bendros PLG sistemos pavyzdžiu 2004 m. pradėta organizuoti ir RKG sudarančių sausumos kariuomenės dalinių veikla.

Bendrų Rusijos ir Baltarusijos kovinės parengties tobulinimo pratybų ateityje turėtų dar labiau padaugėti, kadangi 2003 m. pabaigoje Rusijos ir Baltarusijos gynybos ministerijų bendros kolegijos posėdyje buvo nuspręsta stiprinti dviejų šalių regioninę karinę grupuotę ir jai priklausančių dalinių kovinį rengimą. Bendri RKG kariniai mokymai ateityje bus rengiami tiek Rusijos, tiek Baltarusijos teritorijose.

2003 m. pabaigoje pasirašytas bendras Rusijos ir Baltarusijos gynybos ministerijų 2004 m. darbo planas bei su RKG susijusių konkrečių veiksmų planas, kuria-

me numatyta, kaip toliau vyks materialinis ir techninis grupuotei priklausančių junginių ir dalinių aprūpinimas, palaikomas Rusijos ir Baltarusijos teritorijoje esančių bendro bazavimo karinių oro uostų kovinės parengties lygis, kuriama bendra ryšių sistema.

Rusijos ir Baltarusijos regioninė karinė grupuotė, kuri dabar kuriama ir tobulinama, pristatoma kaip tiesioginis atsakas į NATO plėtrą (tai buvo ne kartą viešai deklaruota pačiu aukščiausiu lygiu). Šios grupuotės karinių mokymų metu simbolinio priešininko vaidmenį dažniausiai vaidina NATO pajėgos.

7. Baltijos jūros regionas – amžina Rusijos interesų zona?

Ne paslaptis, kad gerokai išaugęs Rusijos karinis, politinis ir ekonominis aktyvumas pastaraisiais metais pastebimas ne tik NVS šalyse, bet ir Baltijos valstybėse bei Baltijos jūros regione.

Nuo 2003 m. vidurio Rusijos spaudoje, analitikų ir aukšto rango politikų viešose kalbose buvo ne kartą pabrėžta, kad Rusijai šiuo metu, kol šalies ginkluotosios pajėgos yra palyginti silpnos, ypač perspektyvu didinti ekonominę įtaką ir tokiu būdu, o ne karinėmis priemonėmis, siekti savo politinių tikslų ir išlaikyti įtaką valstybėse, kurios tapo naujosiomis NATO narėmis.

Geriausiai pastarąją Rusijos taktiką Baltijos valstybėse apibūdina 2004 m. viduryje, iš karto po NATO ir ES plėtros, nuskambėjęs RF Valstybės Dūmos pirminio pavaduotojo Vladimiro Žirinovskio pareiškimas: „Pietuose mes naudojame karinius metodus, o Baltijos šalyse bus taikomi ekonominiai metodai“.

Tačiau pastarojo meto pokyčiai pagrindiniuose Rusijos nacionalinio saugumo dokumentuose, RF GP plėtros planuose, Rusijos vakarinėje dalyje vykstančių karinių mokymų scenarijai bei atitinkami Rusijos politinės ir karinės vadovybės pareiškimai rodo, kad ateityje, „atsiradus būtinybei apginti Rusijos interesus“ ir pakankamai sustiprėjus RF ginkluotosioms pajėgoms, Baltijos valstybėse, kaip ir bet kurioje kitoje pasaulio vietoje, gali būti panaudoti ne tik ekonominiai, bet ir kariniai metodai.

Per pastarąjį dešimtmetį formaliai sumažinusi ginkluotąsias pajėgas Kaliningrado srityje, Rusija nuo 2003 m. sparčiai optimizuoja ir stiprina Kaliningrado srityje esančią savo karinę grupuotę.

Atkreiptinas dėmesys, kad 2003–2004 m. gerokai padidėjo RF Kaliningrado srityje dislokuoto RF Baltijos laivyno karinis aktyvumas. Padidėjusį RF Baltijos laivyno vaidmenį ir RF politinės ir karinės vadovybės dėmesį jam rodo tai, kad 2003 m., be tradicinių pavasarį ir vasaros pabaigoje vykstančių karinių pratybų, papildomai įvyko dvi didelio masto BL dalinių inspekcijos, 2003 m. birželio mėnesį – demonstratyvūs didelio masto bendri mokymai su RF Šiaurės laivynu (mokymus stebėjo pats RF prezidentas Putinas). Kaliningrado srities strateginę svarbą rodo ir tai, kad regione jau kurį laiką diegiamos pažangiausios karinės technologijos ir struktūrinės naujovės, daugiau dėmesio skiriama karių tarnybai pagal sutartis.

Panašu, kad dėl didėjančių Rusijos ekonominių interesų Baltijos jūroje (naujos laivybos linijos, naftos gavyba) ateityje RF Baltijos laivyno aktyvumas bei reikšmė turėtų dar labiau išaugti.

Išvados

Pastarojo meto Rusijos karinė politika yra glaudžiai susijusi su šalies vadovybės vykdoma užsienio ir vidaus politika. Ginkluotąsias pajėgas ketinama paversti aktyviu Rusijos užsienio politikos įrankiu, veiksminga politinio spaudimo priemone. Pastaruoju metu ypač išryškėjo Rusijos prezidento Putino bei jo aplinkos siekiai visais įmanomais būdais didinti šalies ekonominę pajėgumą ir karinę galią, sukurti kariniu ir ekonominiu požiūriu stiprią, pasaulyje įtakingą valstybę, atkurti buvusį didžiosios valstybės statusą, visomis įmanomomis priemonėmis plėsti savo geopolitinę įtaką aplinkiniuose regionuose.

Pirmieji požymiai, kad Rusijos užsienio ir karinė politika tampa agresyvesnė, buvo pastebimi jau 2000-aisiais, iš karto po to, kai šalies prezidentu tapo Putinas. Šalies prezidento pasirinktam kursui iš esmės pritaria daugelis Rusijos politikų, ypač kariškių. Nepaisant oficialių doktrininių pareiškimų, kad Rusija nežiūri į kitas valstybes kaip į priešininkes ir nejaučia jų grėsmės, Rusijos karinėje politikoje pastebimos aiškios karinės galios stiprinimo, užsienio ir karinės politikos agresyvėjimo ir didėjančio priešiško Vakarams tendencijos.

2003–2004 metais susiklostė šiai politikai ypač palankios sąlygos. Didžiausią įtaką tam turėjo dėl rekordiškai aukštų pasaulinių naftos kainų susidariusi palanki Rusijai finansinė situacija. Atsiradus ilgalaikiai teigiamai finansinei perspektyvai, gerokai sumažėjus Rusijos užsienio skolai bei priklausomybei nuo Vakarų finansinės paramos, Rusijos didžiavalstybinių ambicijų augimas įgavo tam tikrą pagreitį. RF ginkluotosios pajėgos pradėtos sparčiai plėtoti bei modernizuoti, gerokai didinamas jų finansavimas, nuolat auga karinis aktyvumas, intensyviai bei kryptingai kuriami ir tobulinami Rusijos inicijuoti nauji kariniai, politiniai ir ekonominiai blokai.

Nuo 2003 metų buvo ypač aktyviai rengiami ir koreguojami RF GP veiklą reglamentuojantys įstatymai, priimami nauji koncepcinio lygio normatyviniai dokumentai. Ypatingas dėmesys pradėtas rodyti RF GP reformai, GP ir valstybinio gynybos užsakymo finansavimo plano vykdymui, sparčiai pradėjo daugėti karinių mokymų, didėjo jų mastas, gerėjo kokybė.

Tai rodo, kad po Sovietų Sąjungos žlugimo užsitęsusi RF ginkluotųjų pajėgų degradacija įveikta, karinė reforma pagaliau pajudėjo iš mirties taško ir ateityje Rusija gali tapti ne tik ekonomiškai, bet ir kariniu požiūriu galinga valstybe, galinčia diktuoti savo žaidimo taisykles tarptautinėje politikoje.

Dėl padidėjusios teroro aktų grėsmės labiau pritaria Putino „stiprios rankos“ politikai ir Rusijos visuomenė. Nemažai Rusijos piliečių šiuo metu yra pasiryžę atsisakyti kai kurių savo pilietinių teisių ir laisvių dėl žadamo valstybės saugumo ir stabilumo ir jaučia logiškai sunkiai paaiškinamą priešiško Vakarams. Daugeliui rusų pagrindinės geopolitinės Putino nuostatos, imperinės ambicijos, nuoseklus ir pragmatiškas šalies nacionalinių interesų gynimas visomis kryptimis bei ypač aktyvi ir agresyvi Rusijos užsienio ir karinė politika yra visiškai priimtina bei suprantama. Politinė opozicija Rusijoje silpna ir susiskaldžiusi, o Vakarų valstybių reakcijos į Rusijoje vykstančius pavojingus procesus galimybės taip pat yra ganėtinai ribotos: daugiausia tai lemia baimė prarasti Rusijos paramą Vakarų antiteroristinei koalicijai ir Vakarų (ypač Europos) priklausomybę nuo Rusijos energetinių išteklių.